

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Institutiones Dialecticæ

Dieterich, Conrad

Giessæ Hessorum, 1611

Caput XXVII. Notatio est argumentum ortum, quo nomina rebus imposita interpretamur. Seu: Notatio est nominis interpretatio.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-56580](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-56580)

[N. V. Quia per accidens Rhetores Respublicas
tunt; Jcti sunt auri cupidi: & Theologi contem

III. Cùm diversa argumenta confunduntur
Peccatum est à Diabolo. Ergo & homo peccator est à
Diabolo.

[N. V. propter confusionem adjuncti, quod est
catum, & subjecti, quod est homo.]

IV. Cùm conjugata paria non sunt, ut; Ille
tractavit ut consularem. Ergo nec ego tractabo eum
sulem.

[N. V. quia dispar est ratio. Est enim major
contulis, quam tractationis consularis.]

Hæc de conjugatis, sequitur NOTATIO.

CAPUT XXVII.

I. **N**otatio est argumentum ortu
quo nomina rebus imposita
interpretamur. *Seu:*

Notatio est nominis interpretatio

Dicitur Aristot. Symbolum, Etymolog. paraphrasew
phrasew interpretatio.

Nomen est cujuslibet rei vocabulum; seu, vo
res appellatur, ejusque natura declaratur; sive
Grammaticæ nominum voces, sive verba, sive
ficantia, quæ vulgò partes indeclinabiles vocantur.

Nomen interpretari hîc idem est, quod inquire
minis alicujus originem, & causam indagare, cu
stiusmodi rei nomen impositum sit, & quomodo
turam ejus arguat. *Itaque Differentia inter Gram*

cam & Logicam notationem hæc est; Grammatica
tio, considerat tantùm accidentia & proprietates vocum
rundemq; interpretationem, quæ vocibus non ex verum
ficat arum, sed ipsarum vocum natura accidunt; quæ

Nomen, Casus, Declinatio, Figura, &c. Logica
tatio nomina interpretatur, nominumq; rationem
sam investigat, cur scil. rebus imposita sint. Exemp
Gram

Grammaticus interpretaturus vocem hominis dicit esse singularis numeri, figura simplicis, nominativi casus, generis masculini, declinationis tercia, &c. Logicus verò rationem investigat, cur homini hoc nomen impositum sit, nempe ex causa materiali, quia ex humo desumptus est. Terra autem ad hominem se habet, ut causa materialis ad effectum materialium. Itaq; hac notatio est à causa materiali. Breviter; Grammatica notatio spectat vocem quæ vox est; Logica quæ rei symbolum est. Hic observa arguendi vim hic non esse inter rem & notam rei (nam ita pertinent ad adjuncta & subjecta) sed inter nomen (notam Libar. vocat) & notationem sive nominis interpretationem vel expositionem; sive nomen sit unum vel plura, simplex vel constructum; quo sensu & integræ phrasés huc revocantur. Itaque ad hanc classem non tantum refertur 1. Etymologia, qua significationem vocum simplicium explicamus, easq; ex origine declaramus. Sed & 2. Paraphrasis, phraséos expositio, nec non orationis vel partis alicujus interpretatio uberior. 3. *Ἐπιφρασις* enarratio sententiarum & orationum. 4. *Περίφρασις* circumscriptio, sive enuntiatio verborum per ambages. 5. *Μεταφρασις* translatio simplex, sive interpretatio de verbo ad verbum, &c.]

2. Notatio desumitur ex omnibus argumentis primis, tum consentaneis, tum dissentaneis, tum comparatis.

Exempla inventionis.

Nomen	Notatio.	
Senatusconsultum	— quod Senatus constituit.	ex caus. effic.
Homo	— ab humo.	è Mater.
Ἄνθρωπος	— ἄνω ἀθρόων, vel ἄνω	è Form.
	ἑστῆσαν ὄντα	sursū vidēs.
Focus	— à fovendo	} ex effect.
Iesus Salvator	— à salvando	

M S

Pomo

Flora	à floribus	} ex Subj. occup.
Pomona	à pomis	
Mellona	à melle	
Mulier	à mollitie	} ex adjunct.
Bambalio	à balbutie	
Lucus	q. minimè lucens	} è dissentia
Bellum	q. minimè bellum	
Ludus	quod longè absit à ludo	
Pyropus	q. ignis flammam imitans	} ex comparat.
Chrysofostomus	q. aureum Orationis flumen	

Exempl. alia Ex caus. Non ultra vocabitur nomen
Abram, sed *Abraham*. Quia patrem multarum gentium
constituit, Genes. 17. Hec vocabitur *virago*, quia de
sumpta est, Genes. 3. Stat vi terra sua, vi stando vestra
catur, Ovid. Hujus erat *Solemus Phrygia* comes unus ab
A quo *Sulmonis* mœnia nomen habent, Ovid. *Libare* dicitur
q. labiare, id est, primis labris attingere. *Victima* qua de
cecidit victrix vocatur. *Hostibus* à domitis *hostia* nomen
bet. Ovid. Ex Effect. *Iuste* vocatum est nomen ejus
Nam binâ me vice supplantavit, Genes. 27. A petendo
tulantia, à precando, id est, poscendo procacitas nominata
Cicero. *Fides* nomen habere videtur cum sit quod dicitur
idem. *Luna* à lucendo nominata est, Idem; *Sol* dicitur
cum exortus obscuratis ceteris syderibus solus apparet, Idem
Ex subj. *Regiones dicta*, quod olim sub regibus essent. *Primo*
dies tibi *Carna* datur; *Dea cardinis* hac est, Ovid. *Avarus*
q. avidus eris. *Vinum Rhenense*, quia ad *Rhenum* crevit.
Profanus quasi procul & longè à fano. Ex adjunct. *Iosephus*
gnominatus *Barnabas*, hoc est, filius consolationis, Actus.
Jacobus locum illum *Phanuel* vocavit, quod ibi Deum pro
sens presentem vidisset, Genes. 32. *Peculium*, q. pusillum
patrimonium. *Iupiter Elicius* dictus, quod precibus elicitur.
tur. Ex dissent. *Dis* quia minimè dives. *Parca*, q. minime
parcentes. *Morus* (arbor baccifera) *stulta* dicta, q. minime
stulta, quod novissime germinet, & cum postremis folia amittit.
Adulter & *adultera* q. ille ad alteram, & hac ad alterum
Ex comparat. *Frater* q. ferè alter dictus, Cicero. *Lapideus*

thum herba, quia foliis linguam bovis refert, *Ochsenzung*.

Hic observa ad Notationem ex Dissentaneis refer-
 rica quæ vulgò dicuntur per *ἀντίλεξις* & *ἀντίφρασις*,
 & inter figuras Rhetoricas referuntur. Quanquam
 exempla notationis è dissentaneis ab aliis aliter expli-
 centur & aliò referantur. Similiter ea quæ per *Ono-*
matopœiam facta dicuntur, referri ad Notationem ex
 comparatis. In his enim notatio est vocis à simili rei,
 cui imposta est, sono: ut, *susurrus, taratantara, bom-*
barda, &c.

Sed & disputantur Quæstiones dubiæ à notatione
 arguente nomen. *Christus rectè dicitur Saluator. Quia*
salvum fecit populum suum. Ille meritiò dicitur Iacob. Quia
binà vice me supplantavit. Adam rectè dicitur homo. Quia
ex humo desumptus est. Homo rectè dicitur ἀνθρώπος.
Quia sursum faciem vertit. Ille Theologus rectè dicitur Chry-
sostomus. Quia aureum orationis flumen fundit.

Vicissim à nomine ad arguendam sive disputandam
 notationem. *Christus populum suum salvum faciet. Quia*
est Saluator. Adam ex humo factus est. Quia dicitur homo.
Homo sursum faciem vertit. Quia verè dicitur ἀνθρώπος.
Aureum fundit orationis flumen; Est enim Chrysost. Iste
est balbus. Quia appellatur Bambalio, &c. Notationis
 sunt hi CANONES.

I. Cui competit notatio (interpretatio) ei-
 dem verè & nomen competit: Et contrà. Cui
 non competit notatio, eidem nec nomen
 competit. Et contrà. ut, *Christus salvat populum*
à peccatis suis. E. rectè dicitur Iesus sive saluator.
Christo tribuitur nomen Iesu. Ergo & saluator
erit. Imperator Rudolphus imperium auget. Ergo
rectè dicitur Augustus. Nero non auget impe-
rium. E. non rectè dicitur Augustus. Itaq;

II. Cùm notatio est adæquata notato, valet
 consequentia affirmativè & negativè, ut: *Est*
pro-

propheta. E. prædicit futura. Non prædicit futura. E. non est propheta.

[Omnis notatio debet constare verbis perspicuis, discretis, quibus ambiguitas tollatur, & obscuritas iustretur. Non igitur quævis notationes probanda & adhibenda, sed ista; quæ 1. rem ipsam explicant, & cum re conveniunt. 2. quæ desumptæ sunt ex argumentis præscientificis, causis sc. effectis, itemq; subjectis, adjunctis, tanentis, comparatis, &c. 3. quæ probantur communi judicio consuetudine publica, usu linguæ & experientia. 4. quæ viosius originem vocum non inquirunt; nec 5. levicula jocosæ, fortuitæ, & à nomine dissentient, nec deniq; 6. in finitum procedunt, sed in ultimo aliquo acquiescunt. Hæc ma sunt, & firma inde argumenta deduci possunt. In omni notatione & interpretatione vocum & phrasum propria & genuina inspicienda est significatio, unde sumitur sensus literalis proprius, quem verba ipsa immediatè & præferunt. Proprio cum destituuntur, assumendus est figuratus, quarenda concinna interpretatio, quæ sit analogâ fidei, & rectæ rationi. Quò pertinent hæc Regula. Verba in definitionibus sunt propriè intelligenda. 2. Verba secundum materiam actus, de quo agitur, intelligi debent. 3. Verba si non possunt stare secundum propriam significationem, intelliguntur secundum impropriam. 4. Verba dubia secundum præcedentia & sequentia intelligi debent. 5. Pauciora debent intelligi secundum plura. 6. Quilibet est interpretæ suorum verborum. 7. Talia sunt prædicata, qualia permittuntur esse à subjectis, &c.]

III. Cùm notatio latiùs patet notato, vult consequentia tantum negativè: ut, *Cibus non est multis communis. E. non est cæna.* Cæna enim dicta quasi *κοινή* vescerentur, non privato dimenso diurno.

IV. Unius nominis diversæ possunt esse notationes, pro diversâ nimirum applicatione.

Sic. *Lethum* (mors) aliis dicitur, quasi minimè
latum: alius *lethum* a leo quod mors omnia deleat:
aliis λήθη, oblivio.

Bellum q. non bellum: aliis q. duellum: aliis à beluis quod
beluarum proprium sit, dicitur. *Lucus* q. minimè lucens, aliis
à lucendo quod sacrificiorum ignibus totus luceat. *Ludus* q.
procul à lusu, aliis q. promixè ad lusum, qui puerorum pro-
prius est, &c.

ELENCHUS

Notationis committitur I. Cùm falsa & ridicula
nominis adducitur interpretatio, ut: *Causa* dicitur, qua-
si cavissa. *Oratio* quasi oris ratio. *Presbyter* quasi præ aliis
bibenster. *Monasterium* q. *Monachorum* spaciū.

[Harum ridicularum notationum pleni sunt scho-
lasticorum & barbarorum libri, quæ facilè à peritis
exploduntur.]

II. Cùm notatio ponitur pro allusione, vel cum
eâdem confunditur, ut, *Testamentum* dicitur quasi testatio-
mentis. *Aulicus* q. ἀὐτὸς λύκος & ipsissimus *lupus*.

III. Si notatio arbitrio hominum rebus & perso-
nis imponitur: ut, *Bonifacius* dicitur à bonum & facio.
Ergo est *beneficus*. *Christophorus* q. *Christum* ferens. Ergo
Christum humeris portare debet.

IV. Cùm nomen est angustius, aut generalius no-
tatione, ut, *Grammatica* dicitur à γράμμα, id est, lite-
ra. Ergo tantum docet rationem scribendi & literarum. *Se-
natus* dicitur à senibus. Ergo tantum senes in senatum co-
optandi sunt.

V. Cùm attributio & accommodatio falsa est, ut:
Humus bruta est & sensu caret. Ergo & homo brutus est &
sensu caret, &c.

Si fuerunt argumenta Orta Nominalia; sequun-
tur Rea: 2.

CAPUT XXVIII.

I. ORTA REALIA sunt, in quibus
arguen-